

1

Negaliu prisiminti savo vardo. O šviesa raižo plačiai atmerktų akių obuolius ir prasiskverbusi vidun skleidžiasi tarsi baltas žiedas kaukolės gelmėje. Tada leidžiasi pečiais, teka apnuogintomis krūtimis. Sustoja ties širdimi, kuri tokia nurimusi, tarsi jau būčiau mirusi. Gal taip ir atsitiko tą akimirką, kai paklusau jo valiai. Negaliu pajudinti nei rankų, nei kojų. Šviesa toliau keliauja mano kūnu. Žemyn nuo bambos. Ir ten iš vėsinančios pilnaties virsta viską pjaunančia plazma. Perskrodžia odą, kertasi į raumenis. Atsiveriu jai kaip dvi perluotės pusės. Tarsi delnai, ištiesti Komunijai. Užuođiu iš savęs plūstantį saldžiai sūrų ir šiltą vandenyną. Atsiduoda metalu. Matau, kad jis raudonas. Ryškiai raudonas, skystas ir piktas. Visos sienos kruvinos. Klampi sūruma lėtai teka sienomis, stambūs lašai pampsta ant didžiulių apvalių šviestuvų, kol nebeišlaikę savo svorio teškinsi žemyn.

Kapt. Kapt. Kapt.

Raudona gyvatė lėtai šliaužia steriliomis grindimis. Girdžiu, kaip į plytelių tarpus šiurena jos drėgni žvynai. Baltai apsirengę žmonės pyksta, kad ji ištepė jų baltus batus. Nieko negirdžiu. Bet matau, kaip juda jų lūpos. Jų veidus dengia kaukės. Vis tiek matau. Matau ir po jų drabužiais. Skirtingo amžiaus kūnai. Matau, kaip jų nugaromis ritasi tiršti prakaito lašai, užuođiu baimės kvapą. Girdžiu, kaip gurgia vieno iš jų skrandis. Jaučiu

stipriai ir netolygiai mušantį jaunos moters pulsą. Matau jos iščiose pirštą čiulpiantį kūdikį. Jie susinervinę. Tačiau aš rami. Žiūriu į save gulintį, nuogą ir atlapotą, vienišą tarsi iš laidotuvių vainiko iškritusi kaliją. Jaučiu, kaip metaliniai kapliai užkabino sudrasko mano perlą ir išplėšia jį iš manęs.

Atsargiai! Noriu šaukti. Palikite jį! Atiduokite! Be jo nebūsiu savimi... Kokią turite teisę...

Staiga išgirstu balsą. Paskubėk, durys tuoj užsidarys. Klampoju per sūrią šviesą link jau beužsiveriančių. Susirengu save nuo sienų, atplėšiu nuo grindų, susiurbiau net likusius tingius lašus nuo šviestuvų. Esu tokia didelė, kad nebetelpu į tą jau užsidarantį liftą.

Trinkt.

Durys su trenksmu užsidaro ir atkerta dalį manęs, kuri lieka ten, tame kambarielyje, pilname vandenyno drėgmės. Turiu su tuo susitaikyti. Svarbiausia, aš jau lifte. Pagaliau kilsiu.

Tačiau staiga viskas sminga žemyn.

2

1938

Kai tau devyneri, geri dalykai taip greitai baigiasi, o nuobodūs tįsiasi kaip smala. Tep ir ta kelionė tad su tėvu iš Šventojo Kirvio¹ miesto. Važiuojant į priekį sėdėjau pilname vagone priplojusi nosį prie lango, rasojančio nuo keleivių išskvepiamo oro, ir stengiausi įsimyt pro šalį lekiančius vaizdus. Juk tiek bus ką papasakoti grįžus! Ir draugėms, ir mami. Ji irgi norėjo važiuoti, bet tėvas užgynė. O ir sesė kažin kokią kvarabą pasigavo.

– Su vaiku bus mažiau įtartina. O visa familija gali kelti klausimų, – pasakė jis ir prieš užkeldamas mane ant keleivinio vagono pakopos Kionigsbergo stotyje pabučiavo mami į kaktą. Ir ji neprieštaravo. Man buvo gaila mami. Nuo to laiko, kai ji buvo atleista iš darbo pašte, vis dažniau tykiai pasiklausydama už durų girdėdavau ją slapta verkiant. Tačiau tėvas to nebojo.

– *Liebchen*, nereikia taip imti į galvą. Daug moterų buvo paliuosuota iš valstybės tarnybos, ne tu viena. Tokia gi dabar politika. *Kinder-Küche-Kirche*. O ir kam tau dirbti? Mano profesoriaus algos Albertinoje pakaktų ir dar penkiems vaikams, be to, valdžia mums moka *Ehestandsdarlehen*². Dabok mane ir dukras.

¹ Šventojo Kirvio miestas – vok. *Heiligenbeil*, liet. Šventapilė, nuo 1947 m. Mamonovo (rus.) miestelis Rusijos ir Lenkijos pasienyje.

² *Ehestandsdarlehen* (vok.) – santuokos paskola, mokėta susituokusioms šeimoms nacių Vokietijoje nuo 1933 m. skatinant moteris nedirbti.

Mami neliūdėdavo tik tomis dienomis, kai išsiruošdavo į savo gimtinę, Kraupiškio kaimą. Kartais negrįždavo ir keletą dienų. Tėvas tada nervindavosi ir kas vakarą gindavo mus traukinių stotin. Mažu šandie parvažiuos. Ji parvažiuodavo visa prakvipusi žolynais, obuoliais ir gynam ore išdžiovintomis drapanomis. Visą stalą nuklodavo iš didelių terbų traukiamomis gėrybėmis: lašiniais, dešromis, sūriais, uogienėmis. Su sese nekantriai laukdavova specialiai mums močiutės padirbdintų vuogų cukierkų. O tėvui buvo vyšnių kauliukų šnapsas. Net ir ankstyvą pavasarį mama iš kaimo negrįždavo tuščiomis – da stoty nekantriai pralupę jos terbas kišdavova gilyn nosį; galva svaigo nuo susimaišiusio skirtingų žolių pundelių kvapo.

Todėl daba man jūtų buvo gaila. Nes tėvas papasakojo man apie Krivių Krivaitį ir pažadėjo parodyt vietą netoli Heiligenbeilio, kur senovėje buvusi prūsų pagrindinė šventykla Romuva. Visa spirgėjau, kaip norėjau pamatyti tą kirkę. Įsivaizdavau ją kaip didiausią mūrą su kolonomis, panašią į tas, kurias regėjau, kai kartą pas tėvą universitete varčiau Romos istoriją. Baltu stogu, virš kurio lapojo ąžuolai. Bet kaip galop teko nusivilti! Traukiniui lėtai slenkant žmonių negyvenama lyguma pro suodžiais apneštą langą tėvas man parodė tolumoje besiganančių škudžių¹ bandą. Taigi nieko te nēr! Mano didiausią nusivylimą jam teko maldyti naujomis istorijomis. Jis pasakoja, kad anksčiau Heiligenbeile, kurį jis vadina Šventapile, buvo prūsų šventykla ir ten kadų kada augęs šventas pagonims ąžuolas, pašventintas paties jūtų karaliaus. Bet užkariautojai krikščionys sukapoję tą ąžuolą kirviais ir supleškinę. Todėl ir miestas buvo pavadintas Šventojo Kirvio miestu. O da anksčiau čia gyvenusios gentys, kurios garbino Deivę. Moteriškę. Skamba nesvietiškai keistai ir aš negaliu patikėti. Tada jis sako, kad Deivė moteriškė buvo ir Egipte – ten ji vadinosi Maat, arba Ma.

¹ Škudės – senovinė avių veislė, populiari Prūsijoje.

Ir Indijoje – Kali Ma. Tai čia visai kaip mami¹! Jis juokiasi ir sako, kad taip, šita Deivė ir buvo visų didžioji Mami. Tačiau ne taip, kaip tavo mami, ji nebuvo vien miela, nebuvo vien maitintoja ir globėja. Ji taip pat ir mirtis visų, kurie miršta. Klausiu, iš kur jis žino apie indų Deivę Kali, ir jis man pasakoja apie savo studijų Berlyne prietelių šviesuolį Vilhelmą Storostą, kuris dabar vadinasi Vydūnu ir kuris studijavo dabar jau mirusią sanskrito kalbą, kad galėtų perskaityti senovinius šventraščius. Jis šneka ir šneka, tačiau jo pasakojimas mizgus, o aš pradedu marėti. Ir dar matau, kad tėvas kažį ko labai jaudinasi. Už apskritų stiklų pasikavojusios jo akys atidžiai nužiūri visus įlipančius svetimus, stebi ir kas vyksta vagone, ir kas dedasi už lango. Ant grindų tarp kojų suspaudęs laiko savo kietai prikimštą *aktentasche*², namie mačiau, kaip grūdo ten kažį kokius popierius. Tėvas ramiau atsikvepia, kai Heiligenbeilio stotyje mus pasitinka atsiųstas *kraftdroschke*³. Kelionė ilgai netrunka ir vos išlipus iš opelio prie gražaus raudonų plytų namo papuolu į tėvo gero bičiulio dėdės Vilio ir jo žmonos tetos Ursulos glėbį.

– Žiūrėk, Gertrūda štai kokia išaugus jau!

Teta skuba mus primaitinti, ką paruošusi, tėvas iš *aktentasche* ištraukia mažą Kraupiškio močiutės bonkelę. Mums do- rojant maistą vyrai įsipila po čerką.

– Kraupiškis dabar pervadintas *Breitenstern*, Girėnai – *Gul- dengrund*, o Būdviečiai – *Budwethen*, – pasakoja naujienas tėvas.

– Anksčiau dar atsiklausdavo žmonių, o dabar va – keičia miestų ir miestelių vardus nieko nebudami, – atsidūsta dėdė Vilis. – Tarsi vokiečiai čia būtų visą laiką gyvenę...

Man labai įdomu jų klausytis, tačiau tik užvalgius dėdė Vilis mirkteli tetai ir ši, pasivadinusi mane šalin, klausia:

¹ *Mami* (vok.) – mažybinė „mama“ forma.

² *Aktentasche* (vok.) – odinis portfelis.

³ *Kraftdroschke* (vok.) – taksi Rytų Prūsijoje.

– Ar nori ant Aismarių?

Tai da koks klausimas! Aišku, kad noriu! Ir tada mes kaip didelės ponios su tuo pačiu *kraftdroschke* važiuojam prie Aismarių. Kaip gaila, kad čia nėra mami ir sesės! Tarpduryje susiduriame su dviem atėjusiais vyrais. Abu pagarbiai pabučiuoja tetai Ursulai ranką. Ir jau užverdama paskum save duris girdžiu, kaip tėvas kažkuriam jūjų sako:

– Čia viskas, ką pavyko sužinoti: Vilhelmą Storostą rudžiai įkalino Tilžėje. Dokumentus panaudokite geram reikalui, o kitką reikia paslėpti. Galgi ateis kiti laikai.

Kitą dieną tuo pačiu vagonu riedam atgal į Kionigsbergą. Aš dar būčiau mielai pasilikusi, bet tėvas skubinasi namo. Jo *akten-tasche* subliūškęs ir užkeltas ant lentynos aukštai virš keleivių galvų. Tėvas snaudžia, atrėmęs užverstą galvą į pliušu trauktą atlošą, jo burna atsilapojusi ir aš vaizduojuosi, kaip ten inskrenda musė. Kai nusibosta, pradedu skaičiuoti stiklu riedančius lietaus lašus. Vaizdai manęs jau nedomina, mačiau juos vakar. Praslenka keletas miestelių, raudonų mūrinių stočių. Prie stočių matau namus išdaužytais langais, balose mirksta sulaužyti baldai ir visokie skudurai. Jau visa savaitė praėjo, bet da nesutvarkyta. Nesutvarkytos ir mūsų namo durys Kionigsberge. Tą naktį tėvai mus su sese pažadino ir paskubomis aprenę kuo papuola nusitempė apačion. Išsigandę tūnodami sklepe klausėmės, kaip kažkas kumščiais tranko duris, pro mažus langelius stebėjom, kaip gatvėje kryžiuojasi žibintų šviesos. Ten girdėjosi pasiutusių vyrų riksmas, lūžtančio medžio, daužomo metalo ir mūro garsai, po to kažkas pokštelėjo. Sklepe pralindėjom kelias valandas, kol gatvėje nieko nebesgirdėjo. Užlipus aukštyr kambariai buvo pilni degėsių smarso. Puolėme prie langų ir tolumoje pamatėme didžiulę gaisro pašvaistę. Naujoji sinagoga, pasakė tėvas atsidusęs. Ir kitą, ir dar kitą dieną mama neleido mūsų į mokyklą. Kol tėvas ją užsipuolė:

– Ką tu darai, ką žmonės pagalvos?! Mes juk ne žydai, mums nėra ko bijoti!

Kai pagaliau ištrūkom iš namų, netekom žado – visos krautuvės aplink buvo nuniokotos: langai išdaužyti, durys ir langų rėmai sulaužyti. Gatvėse mėtėsi sugurinti indai ir knygos. Jų apdegusius puslapius skalbė lietūs ir vartė ilgais lietpalčiais beigi lazdomis ginkluotos, po griuvėsius kap žiurkės šmirinėjančios žmogystos. Kai po to paklausiau tėvo, ko jie ieško tose knygose, jis visiškai rimtai pasakė, kad pinigų. Arba žydų aukso. *Kristallnacht*, taip jis pavadino tą naktį. Dar daugiau apdegusių knygų mėtėsi prie sinagogos netoli Medaus¹ tilto. Jos stogas buvo visiškai sudegęs, raudonos plytos pajuodavusios ir vietomis išbyrėjusios, kiba kas viduje būt sukūręs milžinišką laužą. Lietus užgesino liepsnas, bet dvokiančius dūmus justti buvo galima visą savaitį. Klasėje trūko kelių mokinių.

Staiga mūsų traukinys sustoja. Žvilgteliu pro langą. Atsimenu šito miestelio stotį iš vakar. Tik daba čia pilna vyrų. Ir su uniformomis, ir be. Su juodais ir baltais raiščiais ant ilgų paltų rankovių.

– *Ordnungspolizei!* – nuvilnija vagone. Keleiviai sunerimsta. Pabunda ir tėvas.

Mūsų vagoną tikrina penkiese. Du karininkai su uniformomis iš *Ordnungspolizei* ir trys neuniformuoti su raiščiais ant rankovių. Žinau, kad jie vadinasi folksšturm. Mūsų buto kaimynų sūnūs puikavosi tokiais baltais ir juodais raiščiais jau kelerą mėnesių. Vienas karininkas garsiai sukomanduoja visiems paruošti dokumentus. Vyrai iš folksšturmo atsistoja prie abiejų vagono durų. Tačiau tėvas ramus. Ateina mūsų eilė.

– *Fahrscheine und Papiere, bitte*², – ramiai, tačiau be šypsenos ištaria karininkas. Žalias švarkas su kišeniais sujuostas juodu odiniu diržu, juodi čėverykai tokie valyvi, kad tviska kaip

¹ *Honigbrücke* (vok.).

² Bilietus ir dokumentus, prašom (vok.).

veidrodis, iš po kepurės mane nulieja skvarbiu žvilgsniu. Jam ant rankovės auksu išsiuvinėtas erelis, prie diržo kaba trumpa lazdelė ir žiburys. Man jis baisiai gražus. Tėvas iš švarko kišenės ištraukia ir paduoda dokumentus: *kennkarte*¹, *meldekarte*² ir universiteto pažymėjimą. Atidžiai patikrinęs dokumentus karininkas da paklausia:

– Istorijos profesorius?

Tėvas linkteli galvą. Vagono gale pasigirsta triukšmas. Vienas vyras bando prasiveržti pro atskubėjusius folksšturmo vyrus prie durų. Karininkas atiduoda mūsų dokumentus ir nuskuba prie jų. Vyras rėkia. Tėvas apsikabina mane ir neleidžia pamatyti, kas te daros.

– Nespoksok.

Bet aš vis tiek pro langą pamatau, kaip besipriešinantį vyrą ištempia iš traukinio ir pargriauna ant žemės. Ligi pat centrinės Kionigsbergo stoties vagone visiška tylą. Žmonės vengia net žvilgsnių vienas į kitą. Iš stoties patraukiame namo. Priėję Aukštąjį tiltą³, pėdinaime palei Prieglių. Seno Aukštojo tilto nebėra, vietoj jo stovi tik pernai pastatytas naujas – visas geležinis. Man labiau patinka šitas naujasis, bet tėvas burba, kad negalima taip imti ir pakeisti vieno iš septynių senųjų miesto tiltų.

– Ar žinai, – sako jis, – kad neįmanoma pereiti viso miesto, jo septynis tiltus kertant po vieną kartą, neinant per tą patį tiltą du kartus?

Kartais aš jo nesuprantu. Kas vaikščios per tuos tiltus nei iš šio, nei iš to. Tada jis papasakoja, kad yra tokia mįslė ir kad ją prieš du šimtus metų išsprendė matematikas Oileris⁴.

¹ *Kennkarte* (vok.) – asmens dokumentas Kionigsberge 1938 m.

² *Meldekarte* (vok.) – gyvenamosios vietos registracijos dokumentas Kionigsberge 1938 m.

³ *Hohe Brücke* (vok.).

⁴ Leonhard Euler (1707–1783) – Šveicarijos matematikas, mechanikas ir fizikas.

– Ar tai jis atvažiuo čia ir vaikščiojo per tuos tiltus pirmyn atgal? – stebiuosi.

– Ne, jis buvo iškilus mokslininkas. Išsprendė šitą mįslę ir sukūrė naują teoriją matematikoje. Įrodė, kad mįslės išspręsti neįmanoma. Kad norint apeiti visą miestą kai kuriuos tiltus reikės pereiti po du kartus.

Tai kas čia tokio gero, kad mįslė neišspręsta? Man labiau patinka mislyti apie Deivę. Prašau tėvo papasakoti daugiau. Kur dingo tos gentys, kurios meldėsi Deivei? Trumpam prisėdame pasilsėti upės krantinėje. Temsta ir Priegliaus vandenys lapkričio vakarą gatvės žibintų šviesose mainosi kaip žuvies žvynai.

– Anksčiau šitos upės vardas buvo Pregara, – sako tėvas. – Prūsiškai tai reiškė upę, kuri nenustygsta vietoje, kurios paviršius tvyksčioja, švysčioja. Visai kaip tu.

Priglaudęs mane pabučiuoja. Likusį kelią, kol pareinam, aš jam pasakoju istoriją. Apie Deivę, kuri vieną dieną susiruošė tekėti į Aismares. Tačiau pakeliui ji sutiko Miestą, kuris tuo metu buvo silpnas, bet labai gražus bernelis, ir insimylėjo. Miestas labai prašė Deivės pasilikti pas jį ir ji pažadėjo, kad tarnaus jajam penkis šimtus metų, o paskui toliau keliaus į Aismares. Jiedu susižadėjo, o po to susituokė. Medinis Deivės sužadėtuvių žiedas buvo pavadintas Pirklių¹ tiltu, o sutuoktusių – Žaliuoju². Deivės vandenų gyvata padėjo Miestui sustiprėti ir išaugti, jame apsigyveno karaliai. Suėjus laikui Deivė atsisveikino su Miestu. Tačiau karaliai nenorėjo Deivės paleisti. Jie užritino ją dideliais akmenimis, pjaustė josios gyslas ir nuleidinėjo kraują. Statė visokias kliūtis, kad tik ji jų nepaliktų. Deivė priešinosi ir siautėjo, ne kartą sviedė savo medinius žiedus Miestui į veidą. Tačiau ir Miestas nieko negalėjo padaryti. Tik žiūrėt, kaip vieną dieną jojo Deivės kūną sukaustė metaliniai pančiai – dar penki

¹ *Krämerbrücke* (vok.).

² *Grüne Brücke* (vok.).

tiltai: Kalvių¹, Atmatų², Medaus³, Medinis⁴ ir Aukštasis⁵, o nurimusi Deivė buvo pavadinta Pregara ir nuo to laiko apjuosusi miestą tekėjo ratu.

Tėvas susidomėjęs klausėsi.

– Tai viskas baigėsi gerai?

– Negalėdama ištrūkti iš amžino tekėjimo ratu Deivė Pregara užkeikė Miestą. Kad kiekvienas apsigyvenęs Mieste niekada iš čia negalės ištrūkti, kol neišspręs jojo septynių tiltų mįslės.

¹ *Schmiedebrücke* (vok.).

² *Köttelbrücke* (vok.).

³ *Honigbrücke* (vok.).

⁴ *Holzbrücke* (vok.).

⁵ *Hohe Brücke* (vok.).